

Socialdepartementet

Yttrande över promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30)

Ert dnr: S2024/02012

Bakgrund

Tingsrätten yttrande är begränsat till de delar som direkt påverkar tingsrättens verksamhet samt vissa principiella frågor av stor praktisk eller rättslig betydelse.

Sammanfattning

Tingsrätten tillstyrker de föreslagna ändringarna i 32 kap. 1 § och 4 § brottsbalken men betonar vikten av att varaktigheten tydligt anges av socialnämnden i den särskilda behandlingsplanen. Tingsrätten bedömer att de föreslagna ändringarna i brottsbalken kommer att medföra att rätten kommer kunna döma till ungdomsvård i fler fall än idag. Däremot bedöms övergångsbestämmelserna medföra en minskad möjlighet att döma till ungdomsvård under övergångsperioden. Tingsrätten har inga synpunkter på att vårdnadshavare ska kunna åläggas vite vid bristande efterlevnad av socialnämnders beslut däremot vill tingsrätten peka på att vite i många fall kan uppfattas som både en straffrättslig och ekonomisk konsekvens av allmänheten. Tingsrätten ser även att det finns en risk för att lika fall kan komma att behandlas olika vid utdömande av vite. Avseende särskild föreskrift om att uppehålla sig i bostaden under vissa tider efterfrågar tingsrätten en tydligare redogörelse för förslagets förenlighet med artikel 5 i Europakonventionen.

En särskild föreskrift om att uppehålla sig i bostaden under vissa tider

Tingsrätten delar utredningens bedömning att förslaget är förenligt med artikel 2 i fjärde tilläggsprotokollet till Europakonventionen. Det ska dock betonas att Europadomstolen i målet *Guzzardi mot Italien*, nr 7367/76, den 6 november 1980, p. 93, förklarat att skillnaden mellan

ett frihetsberövande och en begränsning av rörelsefriheten är en gradskillnad och inte en artskillnad.

Tingsrätten bedömer att ett beslut med innebörden att en person är i husarrest i sitt hem under så lång tid är att jämställa med ett frihetsberövande snarare än enbart en inskränkning av rörelsefriheten. Förslaget måste därför också vara förenligt med artikel 5 i Europakonventionen för att vara förenligt med grundläggande fri- och rättigheter. Tingsrätten vill i sammanhanget lyfta fram att den elektroniska övervakningens frihetsberövande karaktär betonades när metoden infördes som alternativ till fängelse (se prop. 1993/94:184 s. 11 st. 2–3).

En svaghet i utredningen är att det saknas en bedömning av huruvida förslagen är förenliga med artikel 5 i Europakonventionen. Artikeln behandlas bara kortfattat i utredningens rättsliga utgångspunkter (s. 156) och inte alls i utredningens bedömningar av LIV:s förenlighet med grundläggande fri- och rättigheter (jämför s. 390ff., 527, 681–682).

Tingsrätten bedömer dock att förslaget i LIV bör vara förenligt med artikel 5 i Europakonventionen på grund av att beslut enligt LIV kan ses som skyddsfostran enligt punkt 1 d (jämför HFD 2022 ref. 11) och möjligheten att överklaga till förvaltningsrätten enligt 9 kap. LIV. Tingsrätten är särskilt positiv till att offentligt biträde ska förordnas i mål gällande elektronisk övervakning enligt 8 kap. 4 § LIV.

Socialnämnder ska ha möjlighet att förena vissa beslut med vite

Utredningen bedömer att det inte är lämpligt att bristande efterlevnad av bestämmelserna i LIV leder till någon straffrättslig sanktion (s. 535–536) eller indragna eller minskade ekonomiska förmåner (s. 537ff.). Utredningen föreslår dock att vårdnadshavare ska kunna föreläggas vite (s. 541ff.). Tingsrätten vill därför framhålla att vite ofta uppfattas som både en straffrättslig och ekonomisk konsekvens av allmänheten.

Gällande viten noterar tingsrätten att socialnämnden enligt 4 kap. 5 § LIV får möjlighet, men inte skyldighet, att förena sina beslut med vite. Vidare noterar tingsrätten att socialnämnden inte har någon skyldighet att ansöka hos förvaltningsrätten om utdömande av vite enligt 6 § lagen (1985:206) om viten. Detta innebär att det finns risk att olika socialnämnder behandlar lika fall olika. Avsaknaden av föreskrifter i lag avseende vitets storlek kan också leda till att lika fall behandlas olika.

Tingsrätten har dock ingen principiell invändning mot att vårdnadshavare ska kunna åläggas vite vid bristande efterlevnad av socialnämnders beslut.

Ekonomiska konsekvenser för Sveriges domstolar och Åklagarmyndigheten

Utredningen bedömer (s. 787) att förslagets ekonomiska påverkan på tingsrätten är begränsad. Tingsrätten delar denna bedömning

Behovet av övergångsbestämmelser

Enligt de föreslagna övergångsbestämmelserna i ska 32 kap. 1 § och 4 § brottsbalken tillämpas i sin tidigare lydelse för brott begångna före 1 mars 2026. Utredningen har (s. 818–819) motiverat detta med att påföljden kan bli strängare vid tillämpning av de föreslagna reglerna än tidigare och att de därför inte kan tillämpas på brott som begåtts före ikraftträdandet enligt 2 kap. 10 § regeringsformen, 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken och artikel 7 i den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Tingsrätten delar denna bedömning.

Tingsrätten noterar dock att 22 § LVU (lagen (1964:167) om särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare) också upphävs den 1 mars 2026. Enligt övergångsbestämmelser ska 22 § LVU fortsätta gälla för beslut som meddelats enligt 22 § innan den 1 mars 2026 men inga nya beslut kan fattas enligt paragrafen från detta datum. Detta innebär att om en tilltalad begår brott före den 1 mars 2026, men socialnämnden inte fattar beslut enligt 22 § LVU före 1 mars 2026, så begränsas tingsrättens möjlighet att döma till ungdomsvård eftersom rätten inte kan döma till vård med stöd av beslut enligt vare sig LIV eller 22 § LVU. Under en övergångsperiod bedöms således möjligheten att döma till ungdomsvård minska i stället för att öka.

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

Tingsrätten har inget att invända mot ändringarna i brottsbalken och bedömer att tillämpningen av de nya reglerna underlättas av att ändringarna i lagtexten är begränsade. Tingsrätten bedömer att det är positivt att rätten får möjlighet att döma den som begått brott till vård som innefattar tvång när socialnämnden kan besluta om samma tvång utan att barnet eller den unge gjort sig skyldig till brott.

Tingsrätten noterar att den *särskilda behandlingsplanen* enligt förslaget till ändring i 32 kap. 1 § fjärde stycket brottsbalken ska fogas till domen på samma sätt som *vårdplan* i dagsläget ska fogas till domen enligt samma paragrafs fjärde stycke i dess nuvarande lydelse. Tingsrätten noterar vidare att åtgärdernas varaktighet ska framgå av den *särskilda behandlingsplanen* enligt 11 § tredje stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare enligt dess nya lydelse. Tingsrätten understryker här vikten av att varaktigheten tydligt anges

av socialnämnden, särskilt sluttiden, vilket behövs för att tingsrätten ska kunna bedöma om ungdomsvård är en proportionerlig påföljd.

Utredningen bedömer (s. 886) att den nya lagstiftningen innebär att tingsrätten kommer kunna döma till vård när rätten tidigare varit hänvisad till dagsböter, eftersom socialtjänsten kommer ha lättare att fatta beslut om insatser enligt LIV än idag med stöd av LVU.

Tingsrätten delar denna bedömning.

Utredningen bedömer (s. 886–887) även att ungdomsvård kan vara proportionerlig påföljd för grövre brott än i dagsläget genom att socialnämnden enligt föreslagna regler kan besluta om mer ingripande åtgärder. Tingsrätten delar även denna bedömning.

Tingsrätten bedömer således att rätten kommer kunna döma till ungdomsvård i fler fall än idag, genom att ungdomsvård kommer kunna dömas ut för både allvarigare brottslighet och mindre allvarlig brottslighet än idag.

Christina Brink

Rådman Ystads tingsrätt

Carina Wågnäs Blomkvist

Rådman Ystads tingsrätt

Remissvaret är upprättat med tingsnotarierna Lucas Eriksson och Molly Hedberg som föredragande.